Museovirasto
Museiverket

DNRO / DNR

PVM / DATUM
26.10.2023

Eduskunta
Valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaosto
valiokuntakanslian sihteeri Stiina Hyrri, stiina.hyrri@eduskunta.fi

VIITE / REFERENS
HE 41/2023 vp / Lausuntopyyntö

ASIA / ÄRENDE
Museoviraston asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024: Teemana Kulttuuritoimijoiden tilanne ja toiminnan näkymät PL 29 kokonaisuuden osalta (HE 41/2023 vp).

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaosto on pyytänyt asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024. Museovirasto esittää lausuntonaan seuraavaa.

Yleistä

TAE 2024:stä puuttuu joitakin Museoviraston toiminnalle kriittisiä asioita, joita on jouduttu esittämään täydentävässä talousarviossa. Suuria ongelmia liittyy lisäksi JTS 2024-2027 kokonaisuuteen, josta puuttuu Museoviraston kannalta keskeisiä asioita, erityisesti Kansallismuseon laajennukseen liittyvä toiminnan rahoitus. Lisäksi laskevista kehyksistä johtuva vaje sekä luonnollisesti OKM:n hallinnonalalla valmisteilla olevan tuottavuusohjelman mahdolliset toimintamenoihin kohdistuvat vaikutukset uhkaavat lakisääteisten tehtävien hoitamista. Kahden edellisen 2010-luvun tuottavuusohjelman jälkeen lakisääteisiin tehtäviin käytettävissä olevan henkilöstön määrä on lähes puolittunut. Uudet leikkaukset toimintamenoihin eivät ole mahdollisia ilman, että toimintakyky menetetään. Museovirasto on viime vuosina tehostanut toimintaansa ja lisännyt tulojaan merkittävästi. Mikäli määrärahataso laskisi, myös tulot laskisivat, eikä toiminnan kehittämiseen ja sitä kautta säästöjen saavuttamiseen riittäisi voimavaroja.

Museovirastossa on käynnissä sen historian suurimmat toimitila- ja uudistushankkeet, joilla on pyritty tehostamaan toimintaa, saamaan tilasäästöjä keskittämisen kautta ja rakentamaan vaikuttavaa uudenlaista toimintaa tulevaisuutta kohti. Kansallismuseon laajentaminen on lähivuosien kulttuurin suurhanke, joka edellyttää rahoitusta myös toimintaan. Toimitiloista työn muutokseen ja digitalisaatioon -hankkeen myötä pääkaupunkiseudun toimintoja

keskitetään laajennettavaan Kokoelma- ja konservointikeskukseen Vantaalle ja Kansallismuseon tontille. Orimattilan keskusvarastosta luovutaan vuoden 2024 lopulla, samoin Sturenkatu 2a:n toimitiloista vuoden 2025 lopulla, ja näistä on ennakoiden suunniteltu saatavan pysyviä tilasäästöjä vuodesta 2026 eteenpäin noin 1,8 M€.

JTS 2024-2027

Suomen kansallismuseon toimintamäärärahojen tason nosto
Museovirasto on esittänyt JTS suunnitelmassaan 2024–2027 Suomen kansallismuseon toimintamäärärahan tason tarkistamista, jotta uudisosalla laajentuvaan Kansallismuseoon voidaan tuottaa sinne tarkoitetut ohjelmistot ja palvelut. Kansainvälisellä arkkitehtuurikilpailulla 2019 alkanut, historiallinen laajennushanke etenee eduskunnan päätöksellä ja myönnettyyn vuokravaltuuteen sopeutettuna aikataulussaan siten, että museo avautuu yleisölle keväällä 2027.

Suomen kansallismuseon toiminnan rahoituksen osalta puuttuu kuitenkin vielä päätös, vaikka ensimmäisten näyttelyiden, ohjelmistojen sekä tuotanto- ja asiakaspalveluinfrastruktuurin rakentaminen sekä niihin liittyvät hankinnat on aloitettava nyt. Museoviraston JTS-esityksen mukaisesti Suomen kansallismuseon toimintaan tullaan tarvitsemaan lisärahoitusta sekä tilapäisesti vuosina 2025–2026 (1,4 M€ / 2,4 M€), että pysyvästi vuodesta 2027 (1 M€/v.). Päätös rahoituksesta tarvitaan nyt, jotta työ voidaan aloittaa ja sen kokonaissuunnittelu on mahdollista, ja jotta museo voi tehdä tarvittavat sitoumukset mm. isojen näyttelyiden osalta. Esitetty rahoitus ei sisälly hallituksen esitykseen julkisen talouden suunnitelmaksi.

Tilapäiseen rahoitustarpeeseen vaikuttaa ratkaisevasti se, että Kansallismuseon sulkeminen lokakuusta 2023 alkaen jättää vuosittain yli 1,5 M€ vajeen museon tuloihin. Summa on noin 1/3 koko Suomen kansallismuseon tuloista, joilla yhteensä katetaan noin 50% koko museon toiminnan rahoituksesta. Samaan aikaan, kun Kansallismuseossa on rakennettava uutta, jatkuvat kansallisen museon perustehtävät sekä yhdeksän muun kohteen toiminta normaalisti.

Vuodesta 2027 voidaan laajenevan toiminnan menopaine merkittävältä osin kattaa omilla tuotoilla, mutta myös budjettirahoituksen tasoa on korotettava kohtuulliselle tasolle. Suomen kansallismuseon toiminnan nettorahoitus on nykyisellään vain reilut 4 M€ / v. ja henkilötyövuosien määrä merkittävästi alimitoitettu suhteessa kansallisen museon tehtäviin.

TAE 2024 ja täydentävä TAE

Hallituksen TAE 2024 esityksen määrärahamitoituksessa ei ole otettu huomioon kaikkia viraston esityksen lisäysehdotuksia ja niitä onkin määrärahan kriittisyyden vuoksi esitetty uudelleen täydentävään

talousarvioon. Myöskään hallituksen esitys julkisen talouden suunnitelmaksi ei vastaa Museoviraston ehdotusta olennaisilta osin.

Vuokrien indeksikorotukset
Museoviraston kulurakenne on monista muista virastoista poikkeava, sillä vuokra- ja muihin tilakustannuksiin käytettiin 2022 tilinpäätöksen mukaan lähes 50 % kaikista menoista (momentit 04 ja 20), ja niiden kustannukset ovat nousseet huomattavasti ja noussevat lähivuosina jopa lähelle 60 %:ia, jos kaikki jatkuu ennallaan (vuokrat 2023: 26,7M€; 2024: 29,4M€.). Kyse on sekä Museoviraston omassa palvelukäytössä olevista kymmenestä museo- ja linnakohteesta, kokoelmatiloista ja muista toimitiloista sekä 16 muusta ns. MUKI-kohteesta, joissa on esillä Suomen kansallismuseon kokoelmia, mutta jotka ovat muiden toimijoiden avoinnapitämiä. Tämä kokonaisuus aiheuttaa merkittävän suurta menopainetta.

Vuokrien indeksikorotukset ovat kokonaisuus, joka on viraston edellä kuvatun talouden rakenteen vuoksi elintärkeä toiminnalle. Sekä momentin 29.01.12 että momentin 29.80.20. vuokrien indeksikorotusten täysimääräinen kattaminen vuosittain on välttämätöntä, koska on turvattava, että momenteilta pystytään jatkossakin maksamaan kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden kulttuuri- ja nähtävyyskohteiden tilakustannukset.

Kokoelma- ja konservointikeskuksen laajennusosan kokonaisvuokraan liittyvän valtuuden käytöstä aiheutuvan indeksikorotuksen määrärahatarve momentille 29.02.12 on 264 000 euroa. Asia liittyy ”Toimitiloista työn muutokseen ja digitaalisuuteen” -hankekokonaisuuteen. Hankekokonaisuus sisältyy kehyksiin (Kehyspäätös 2023–2026).
Muiden toimintamenomomentilta maksettavien kiinteistövuokrien indeksikorotuksia vastaava määrärahatarve on yhteensä 448 000 euroa.

Momentilta 29.80.20 maksettavien vuokrien indeksikorotuksia vastaava määrärahatarve on yhteensä 1 047 000 euroa.

Indeksikorotusten arvioitu määrä momenteilta 29.01.12 ja 29.80.20 yhteensä on 1 759 000 euroa.

Inflaation huomioiminen palvelujen ostoissa sekä aineiden, tarvikkeiden ja tavaroiden ostoissa
Museovirasto on esittänyt, että momentille 29.01.12., Museoviraston toimintamenot, myönnetään hintojen nopean nousun kattamiseksi pysyvä 428 000 euron lisäys.

Tiedonhallinnan varautumistason nosto
Museoviraston tiedonhallinnan kokonaisuuden varautumistason nosto Tiedonhallinnan kokonaisuutta varten on esitetty 300 000 euroa momentille 29.01.12.
Kansainvälisen tilanteen kehitys on muuttanut oleellisella tavalla Museoviraston toimintaympäristöä. Riskiprofiili vaikuttamisen ja kulttuuriperintöön kohdistuvan haitanteon osalta on vakavoitunut

oleellisesti. Viraston ja alan toimintaedellytysten turvaamisen resurssivaateet ovat nousseet huomattavasti.

Arkeologisen perustiedon säilymisen, käytettävyyden ja kehityksen turvaaminen
Arkeologisen perustiedon kokonaisuutta varten on esitetty 375 000 euroa momentille 29.01.12.
Vuodelta 1963 peräisin olevan muinaismuistolain uudistaminen laiksi arkeologisesta kulttuuriperinnöstä muuttaa ja osin lisää Museoviraston vastuulla olevia viranomaistehtäviä ja niihin liittyviä prosesseja, minkä vuoksi tarvitaan lisärahoitusta.
Viranomaistoiminnan perustaksi tarvitaan vakaa, nykyaikainen ja toiminnan tehokkuutta lisäävä tietojärjestelmä, jonka päälle on mahdollista rakentaa ja kehittää myös automatisoituja toimintoja. Nykyinen tietoratkaisu on vanhentunut eikä palvele riittävän tehokkaasti ja varmasti lakisääteistä viranomaistoimintaa.

Aalto maailmanperinnöksi - maailmanperintöluetteloesityksen valmistelu
Museovirasto on esittänyt rahoitusta Aalto-maailmanperintöluetteloesityksen kansallista valmistelua varten. Työ on käynnistynyt vuoden 2022 talousarviossa saadun määrärahan turvin ja hankkeen onnistunut läpivienti edellyttää rahoitusta myös vuosina 2024–2025. Museovirasto on esittänyt, että vuosille 2024–25 sille myönnetään hankkeen työsuunnitelman mukaisesti valmistelun loppuun saattamiseksi momentille 29.01.12 yhteensä 230 000 euroa ei-pysyvänä menona, jotta Suomen kansallinen kohde-esitys maailmanperintöluetteloon voidaan toimittaa maailmanperintöstrategian mukaisesti.

Kulttuuriperintöön, museoihin ja taiteeseen liittyvät avustukset

TAE 2024:ssä esitetty jaettavaksi **avustusmomentti 29.80.50**:ltä noin 4,5 M euroa. Ne kohdentuvat kaikkiaan 12 eri avustuskokonaisuuteen, jotka liittyvät laajasti museoihin, kulttuuriperintökohteisiin ja kulttuuriperintöyhteisöihin, kansainvälisten sopimusten toimeenpanoon (mm. maailmanperintöön) ja taiteeseen (näyttelypalkkiot) sekä kulttuurimatkailuun. Vaikka avustusten kokonaissumma ei olekaan kovin suuri verrattuna muihin avustuksia jakaviin viranomaisiin, on avustuksilla suurta merkitystä mm. merkittävien kulttuuriperintökohteiden säilymiselle, perinteisten korjaustaitojen ylläpitämiselle, erikoisosaajien työllistymiselle, kulttuuriperintöalan ja museoiden innovaatioihin kannustamiselle ja yhteisöjen toiminnalle ja elinvoimaisuudelle. Voidaan sanoa, että Museoviraston avustusten vaikuttavuus on kokoaan huomattavasti suurempi. Museoviraston näkemys on, että kulttuuriperintötoimijoille ja -kohteisiin kohdistuviin avustuksiin ei tulisi tehdä merkittäviä leikkauksia lähivuosina. Toisaalta Museoviraston näkökulmasta katsottuna viraston lakisääteisistä tehtävistä selviäminen ja niiden edellyttämä toimintamäärärahataso on pakko priorisoida avustusmäärärahojen edelle.

Lähivuosien näkymät: valtion tuottavuusohjelman vaikutukset

OKM:n hallinnonalalla on käynnistetty tuottavuusohjelman valmistelu. Museovirasto toteaa vielä, että mikäli nyt suunnitteilla olevia tuottavuusohjelman säästöjä kohdentuisi Museoviraston toimintamenoihin, ne vaarantaisivat viraston koko lakisääteisen toiminnan perustan. Virasto on alustavasti esittänyt ohjelmaan jo tiedossa olevia, em. kiinteistösäästöjä sekä säästöjen etsinnän kohdennusta momentti 29.80.20:lle eli toimitilakuluihin sekä uudelleen tarkastelemalla Museoviraston Senaatin vuokrajärjestelmään kuuluvien historiallisten kiinteistöjen hallintamallia.

Lopuksi

Museovirasto on jo tehostanut toimintaansa äärimmilleen leikkauksissa 2012 ja 2015. Uudet leikkaukset vaarantaisivat viraston olemassaolon. Museoviraston lakisääteiset tehtävät ovat laajat ja moniulotteiset. Museovirasto on alansa valtakunnallinen asiantuntija, viranomainen, kehittäjä ja palveluiden tuottaja sekä kansallisen kulttuuriomaisuuden (kokoelmat, kulttuuriympäristö) ja kulttuuriperinnön vaalija. Museovirastossa on Suomen kansallismuseo, joka toimii kansallisena kulttuurihistorian museona.

Museoviraston rooli kulttuuriperinnön yhteiskunnallisten merkitysten sekä kulttuuriperinnön vahvistamiseksi on kasvanut erityisesti, kun maailmantilanteen epävakaus on lisääntynyt niin poliittisesti, taloudellisesti kuin ekologisestikin. Juuri nyt tulisi antaa painoarvoa kulttuuriperintötyölle ja kulttuuripalveluille, jotka ovat korvaamaton voimavara kestävälle tulevaisuudelle, kriisinkestävyydelle, yhteiskuntarauhan ja henkisen hyvinvoinnin vahvistamiselle sekä luovuuden ja innovaatioiden turvaamiselle.

Pääjohtaja Tiina Merisalo

Ylijohtaja Elina Anttila